

Q241

Handwritten text on a strip of paper at the bottom edge, possibly a library label or inventory record, featuring red vertical lines and black markings.

DISPUTATIO ETHICA
DE
ACTIONUM HU-
MANARUM PRIN-
CIPIIIS,

Quam,
Aurâ Divinæ Gratiaē aspirante

Et
Inclytâ Facultate Philosophicâ
suffragante,

PRÆSIDE

VIRO EXCELLENTISSIMO AC PRÆCLARISSIMO

DN. M. JACOBO THOMASIO,

Eloq. Prof. Publ. celeberrimo, Facult. Philosoph.

Affess. gravissimo, nec non Min. Princip. Collegii

Collegiatio dignissimo,

PRÆCEPTORE, PATRONO atq. PROMOTORE

omni observantiâ prosequendo,

Publico Eruditorum Examine sistit

PAULUS WINCKELMANNUS, Weisensefensis,

Bonar. Art. & Philos. Baccal.

Autor & Respondens,

ad diem 3. Decembr.

horis matutinis

In majori Principum Collegio.

LIPSIÆ,
Literis Ritachianis,
clō 130 LX.

J. O. Philippi.

In Nomine JESU!

Ethicæ doctrinam in Scholis tradendam & discendam esse, non facile invenietur, qui in dubium vocare audeat serio. Docenda illa & proponenda est, OB BONOS quidem, ut pergant, & in actione boni magis magisque proficiant: OB MALOS autem, ut convertantur, & à malo ad bonum transeant: denique ob illos, QUI IN BIVIO SUNT CONSTITUTI, ut bene operari incipiant. Cùm autem nullum sit Ethicæ disciplinæ caput, quod operâ perfunctoriâ tractare deceat, tum illud imprimis, quod de HUMANARUM ACTIONUM PRINCIPIIS inscriptum est, rectè constituere, plurimum interest. Etenim, ut testimonio utar *CL. Horneji Lib. III. Phil. Mor. c. 4. n. 1. Nulla est doctrina in Ethicis aut nobilior, aut ad omnem vitam civilem cognitu magis necessaria, eâ, quæ de actionum nostrarum principiis agit.* Ptoinde & nobis placuit, qui in optimarum artium studio versaremur, huic tam illustri argumento aliquot pagellas impendere. *Probè enim philosophantis est, ait M. Joh. Catus in Spec. Quæst. Moral. in Aristot. Lib. III. c. 1. Non solum res ipsas, sed rerum causas perscrutari, quippe, ut ex radice, non ex cortice, plantarum fructus: ita ex causâ, non ex effectu, maximus rerum usus elicetur.* Sed quid audeo? Arduum certè est, quod habeo materiæ propositum, & quod non adolescentis iudicii parùm felices conatus, sed adulti confirmatam postulet maturitatem. Et fateor ingenuè, facile moveri me potuisse, ut ab hoc argumento, quod esset altioris indaginis, quàm, ut ab ingenio meo perquam exiguo, minusque perspicaci, pro dignitate excuti posset, abstinere, nisi *πολυπρόλητον* illud aures vellicasset, veniamque promississet: IN MAGNIS ET VOLUISSE SAT EST. Spero itaque ignoscent prudentes actionum humanarum, (& ita harum mearum) Arbitri, si quid minus appositè prolatum fuerit, ab homine humani nihil alienum esse, reputando. Ego, ut scopum peringam optatum, DEUM, omnium actionum nostrarum, ita & hujus meæ. Directorem & Promotorem, supplex rogo, ut huic labori benedictionem suam, ex alto clementer largiatur! Sit ergò

CAPUT I.
TERMINORUM EVOLUTIO.

§. 1.

ANtequam rei ipsi immergamur, ante omnia observandum erit: *Quid hic vocetur Principium, quid item actio.* Cùm enim Vocabula hæc sint æquivoca, nostrarum erit partium, ambiguitates eorum prius removere, quò felicior ad subsequentia comparetur accessus.

§. 2. Non accipimus hoc loco vocem Actionis in genere pro quâcunque operatione, quæ ab animæ nostræ facultate quavis originem trahit. Quemadmodum enim potentiæ animæ alia naturalis est, alia libera; sic & actiones ipsas ab his potentiis proficiscentes in naturales & liberas distinguere convenit. Non de naturalibus hic negotium nobis futurum est, sed liberis & moralibus. Quæ rectè *humana* dicuntur ab *homine*, quia ab eodem, tanquam liberè agendi principio, *ex voluntate deliberatâ* proveniunt, ut Thomas adducit 1. 2. *quæst. 1. art. 1.* Piccolomineus c. 4. Introd. ad grad. Civ. Phil. Humanam actionem sic describit, quòd sit *actio ex hominis libertate prodiens, ut in eâ honestum, & quod decet, natum est resurgere.*

§. 3. Neque actiones hæc eas intelligimus, quarum Spiritus S. gratia in homine principium est, (hæ enim ad Theologorum subsellia spectant,) sed civiles cum Hornejo lib. III. Phil. Mor. c. 4. n. 28.

§. 4. Porro cum actionum nostrarum alia sint *exteriore*, alia *interiore*. non intelligimus hoc loco interiores, sed de principii exteriorum quæstio est. Hæ enim, cùm in sensus incurrant, actiones *æar' ἐξωθεν* in civilibus appellantur. Actus autem interiores principia tantum sunt reliquorum. Ita Electio, Consultatio, & Voluntas actus sunt. *Eligere enim, Consultare, Velle, agere est,* & omnia ad Prædicamentum actionis pertinent. Quare principia ista sunt actionum non omnium, sed exteriorum. Hornej. d. l. n. 2.

§. 5. Ex his verbis jam quædam patet, cuius generis principia hæc intelligamus, nempe quæ sint in Prædicamento Actionis. Quoniam enim exteriorum illarum Actionum dantur principia quædam, quæ in aliis locantur prædicamentis, tamen ea in hæc doctrinâ seponimus.

§. 6.

§. 6. Sanè hominem ipsum suarum actionum principium esse dubitari non potest: εἰς αὐτὸν δὲ, inquit Philosophus III. Nicom. 3. ἀποδιδόσθαι ἐν αὐτῷ τὸν ἀρχαῖον. Atqui Homo substantia est.

§. 7. Ab homine cum abimus, ingens sese nobis, mireque varius offert cætes principiorum, quæ inter ipsum & actus illos externos mediant. Valebit enim & hic illud Piccolominei Grad II. c. 1. *Varia profectò sunt, quæ erga virtutem principii locum aliquã ratione videntur obtinere, quorum hæc potiora, magisq; cognitu necessaria iudicavi: Vires animæ, habitus, actiones mos, assuetudo, exercitatio, agere spontè, invitiè, non spontè, agere inscientem, per inscientiam, per vim, electio, præelectio, Consultatio, Voluntas, Libertas, & demum ille, quæ actionum circumstantiæ appellantur.* Sic enim est: actus nostri externi oriuntur ab internis; hi provocantur à suis potentiis: quarum aliæ naturales, aliæ acquisitæ seu habitus. Habituum principia vicissim sunt actiones certi generis, quas antecedentes habitum vocamus. Hæ denique à circumstantiis suis pendent quodanmodo.

§. 8. Ex hoc igitur tanto principiorum cumulo, nisi certam eorum aliquam classem excerpamus, iusti citius voluminis, quam paucarum thesaurum habituri sumus materiam. Et verò, qui hunc titulum in Ethicis exequentur, vel ipsam Catalogi, quem ponunt, brevitate fatentur, non omnem se principiorum copiam exhaurire voluisse: sunt tamen alii aliis longius, ut è sequent. patebit, progressi.

§. 9. Nos præter id, quod §. 4. ex Hornejo nostrum fecimus, unum adhuc monemus, nos in hæc principiorum venatione, eos tantum internos actus persequi velle, qui orientur ex potentiis homini propriis, intellectu & voluntate, nè quis fortè ad actus usq; sensuum interiorum, aut motus sensitivi appetitus, qui & ipsi suo modo ad externas actiones concurrunt, progredi nos cogat.

CAPUT II. OPINIONUM ENUMERATIO.

§. 10. His ita circa Terminorum acceptionem prælibatis, videamus nunc de numero principiorum. Quem alii majorem, alii minorem statuunt. Communissima ferè opinio hæc quatuor numerat: 1. Spontaneum & Invitum. 2. Electionem. 3. Consultationem. 4. Voluntatem. Ita docent post alios *Hornejus III. Phil. Mor. 4. n. 1. p. 315. Stier. Part. II. Phil. Moral. c. 3. Cellar. Tabell. V. Eth.* Eadem sententia inter Scholasticos est *Javelli*, licet quædam principia aliis nominibus designet. Verba ejus adscribemus

mus ex Epit. Ethic. Arist. lib. III. Aristoteles pertractat tertio libro de principijs existentibus in nobis, a quibus proveniunt actus virtutis & vitii: sunt autem hæc principia: voluntarium, electio, consilium, voluntas.

§. 11. His quatuor principijs sunt qui addant quinto loco Liberrum Arbitrium, seu *ἄνευ βίας*, ut Donaldson. Disp. III. Eth. §. 2. Nic. Hunn. Disp. V. Eth. p. 86. Hier. Prætor. Theatr. Eth. Part. II. sect. 1. p. 27. Alii Libertatem arbitrii sic admittunt, ut principiorum tamen quaternarium servent numerum. spontaneo scilicet omisso, id quod faciunt Jacobus Martini Synops. Eth. lib. II. c. 2. p. 73. & Liebenthal Exerc. V. Coll. Eth. §. 2.

§. 12. Rursum invenias, qui tribus contenti principijs non modo Spontanei, sed & Liberi Arbitrii mentionem in hoc argumento, injiciant nullam. Principia Actionum humanarum, ex quibus virtus generatur, tria sunt: Praellectio, Consultatio & Voluntas, ait doctiss. Stahlus lib. II. Eth. c. 4. p. 89. Confer Christian. Matth. System. Eth. Disp. VIII. §. 1. p. 83. & Wizenдорf. Prud. Civil. p. 31.

§. 13. His omnibus sic sentiendi causam id præbuisse manifestum est, quod quælibet pars crederet, ab ipso Aristotele hanc de principijs actionum nostrarum doctrinam ita propositam fuisse Libri III. Nicomach. parte prioris. Itaque & in enumerandis iis ordinem ejus diligenter observant.

§. 14. Sanè verò negari non potest, de Spontaneo & Invito egisse Philosophum c. 1. dicti libri; de Electioe c. 2. de Consultatione c. 3. de Voluntate c. 4. de Libero denique Arbitrio c. 5. Neque negaverimus, nihil esse in illis quinque, quod non respectu humanarum actionum principii rationem utcumque sustinere possit. Verùm hæc duæ se nobis aperiunt difficultates: primò enim non videtur Aristoteles dictis capitibus id egisse, ut numerum iniret horum principiorum. Deinde quicquid sit de ejus mente, si principii nomine actus internos animæ rationalis intelligas, nullam putes prædictis esse opinionem, prout quidem de eâ è terminis judicium fieri potest, quæ non aut superfluitatis, aut parcitatis, aut utroque vitio laboret. Ut non planè iniqua esse videatur Christiani Matthæ d. l. querela: *De actionibus humanis involutè admodum & perobscurè Ethicorum Scholæ docere.* Sed nos nostra exequamur.

CAPUT III.

OPINIONUM EXAMEN.

§. 15. Etenim, quod ad scopum Aristotelis attinet, quem in primo

prioribus lib. III. capitib. propositum habuit, ipse nos eum nou
passus est ignorare, dum librum his verbis orditur: Τῆς ἀρετῆς δὴ
λόγον γινωσκόντων, ἐν δὲ τοῖς ἀκαθάρτοις συγγνώμης, ἐπίστε δὲ καὶ ἀδύνατος
ἐκείνων καὶ ἀνάστων ἀναγκῶν ἴσως διορίσται τοῖς περὶ ἀρετῆς ὑπο-
ποσώσιν. κηρύσσει δὲ καὶ τοῖς νομοθετοῖσι, πρῶτον τὰς τιμὰς καὶ τὰς
κολάσεις. Cur ergo de Spontaneo & Invito trāctationem suscipere
ret in doctrinā de Virtute, hæc eum causā movit, quòd actionibus
humanis *Virtutis* aut *Vitii* pretium, h. e. laudem aut vituperium;
præmium aut pœnam addicere non liceat, nisi constet prius, sponte
factæ sint an secus?

§. 16. Hæc actionum differentiā expositā pergit cap. 2. aitq;
de proæresi etiam seu electione agendum esse. Ecurrnam obsecro?
Respondet ipse: οὐκ ἐπιότατον γὰρ εἶναι δοκεῖ τῇ ἀρετῇ. Nam proæres-
is *virtuti conjunctissimæ est*. Nihil verius dictum. Nam ne de-
finiri quidem Virtus potuit lib. II. c. 6. absq̃ve mentione τῆς περι-
ερίσεως. Ἔστιν ἀρετὴ ἢ ἀρετὴ ἐξ ἰσῶν ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ. Imò hujus defini-
tionis quoad hanc partem explicandā gratiā, quicquid his quinque;
capitibus docetur, assumptum fuisse, observatum est à viris doctis,
Giphan. Comm. ad III. Nic. c. 1. p. 151. Goclen. Exerc. Eth. p. 17.
Nic. Willebrand. Exerc. de vit. Pol. Princip. lib. III. ab initio. Conf.
Philipp. Mel. in III. Ethic. Arist. pag. 325. & 332. & ostendi facile
sic potest: Virtus est habitus Electivus. Docendum ergò, quid sit
Electio. Est autem Electio *Spontaneum prius deliberatum*, ἐκείνων
περὶ βελουμένων c. 2. Ergò offerebat se occasio commentandi ali-
quid de spontaneo & invito, c. 1. omninò autem, quid esset delibe-
ratio (βέλουςις) aperiendum fuit c. 3. Porro ne quis Electionem
& voluntatem, actus alioquin valdè cognatos, confunderet, pec-
liari insuper c. 4. de Voluntate (τῇ βελήσει) agendum videbatur:
Atque hæc omnia tandem c. 5. obsignantur disputatione per id æ-
vum summè necessariā contra eos, qui negabant, in nostra potesta-
te situm esse, boni an mali evaderemus, h. e. Libertatem arbitrii hu-
mani inficiabatur. Quæ opinio allatæ Virtutis definitioni præ-
sentaneam perniciem meditabatur. Neq̃ve enim sublatā isthæc li-
bertate electioni aut habitui electivo locus est. Quapropter hoc
toto quinque capitum labore perfunctus Philosophus, in ἀνακεφα-
λαίωσιν eorum, quæ de Virtute disseruisset, dicit inter alia probasse
se, quòd Virtutes in nostrā sint potestate & spontaneæ, ὅτι ἐφ' ἡμῶν
καὶ ἐκείνοι (αἱ ἀρεταί). §. 17.

§. 17. Hæc ex ipso Philosophi textu ideò enotavimus, ut patescat, curam ipsi fuisse, ut definitionem virtutis suam tum illustraret, tum sartam rectam servaret, non verò, ut humanarum actionum principia nobis annumeraret. Equidem nihil esse in illis quinque capitibus, quod ad humanas actiones non pertineat, ultrò largimur: est enim spontaneum & invitum differentia earum: neque abnui- mus, quin cætera quatuor, electio, consultatio, voluntas, liberum arbitrium, nominentur earum principia; sed Aristotelem hæc or- mania sub ratione principiorum exposuisse, aut hunc titulum suis nu- meris hic absolvere voluisse, id verò est, quod ægrè nobis persuade- ri patimur.

§. 18. Enimverò in illis totis quinque capitibus τῆς ἀρχῆς seu principii vox septies decies occurrit; sexies c. 1. ter c. 3. octies c. 5. nam à 2. & 4. planè exulat. In his tot locis unicus est, qui vo- cem τῆς ἀρχῆς in casu recto per modum prædicati enunciet apertè de aliquo subiecto. Hoc verò subiectum c. 3. nominatur Homo. Ἐπι- κεινὸν ἀνθρώπου ἐστὶν ἀρχὴ τῶν προθέσεων. Cui quid simile legitur, c. 5. Sed nullus ostendetur locus, in quo vocabulum hoc expressè at- tribuat Philosophus spontaneo vel invito, aut cæteris, quæ enume- rari solent. Imò dum c. 1. Violentum definit ἡ ἀρχὴ ἐξωθεν, cu- jus principium est extrà: & Spontaneum, ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, cuius prin- cipium est in ipso agente satis innuit, se spontaneum & violentum, non ut principia hic considerare, sed ut ea, quorum sunt principia, i. e. ut principia.

§. 19. Quid autem, inqvies, per ἀρχὴν in definitione sponta- nei intelligit? Nihil hic mutamus de expositione vulgatâ. Si enim spontaneum ibi sensu lato, & in bruta etiam competente accipit, ἀρ- χὴν actum appetitûs latè sumpti; sin strictè, prout humanâ tantum actionis differentia est, ipsius voluntatis actum interpretabimur. Enimverò cum in eâ definitione ἡ ἀρχὴ distinguatur à Scientiâ seu actu facultatis cognoscentis, necesse est, dicamus, principii vo- ce facultatis appetentis actum denotari. Ergò isthoc nomine A- ristoteles κατ' ἀρχὴν volendi actum intelligit, quod eum in aliis et- iam textib. quibusdam facere scimus. Sed unde docebitur, quic- quid præterea vel actuum vel potentiarum rationalis animæ in his capitibus considerat, principiorum titulo eum ornare, aut hanc de principii actionum doctrinam pertexere voluisse?

§. 20. CL. Horneus Lib. III. c. 4. n. 2. adversus eos, qui Libertatem arbitrii adderent, inter alia id urget, eam à Philosopho c. s. non esse explicatam ut peculiare principium; nam id tantum illic loci agere Philosophum, ut ostendat, omnes virtutes & vitia in nostrâ potestate esse, idè, quod & principia tam virtutum quam vitiolorum in nobis posita sint: & hunc esse capitis illius scopum, etiam à Thomâ & Acciajolo statui. Ex horum ergo interpretum sententiâ omittamus hic de *Libero arbitrio* dicere.

§. 21. Omittamus & doctrinam de *Spontaneo*. Id enim et si fiat nolentibus plerisque: tamen Aristoteli magis consentanea est sententiâ acutiss. Stahlî, de spontaneo & invito non aliter agentis, quam prout sunt Humanarum actionum differentia Lib. II. Eth. c. 3. p. 77. Nam & paulò ante prolatis ejus textibus manifestum fecimus, Spontaneum & invitum principiata illi esse potius, quam principia.

§. 22. At, inquit, Electio tamen principium est Actionum. Jam Electio est spontaneum quidam, c. 2. Ergo & spontaneum inter principia tuebitur locum. Enimverò factum hinc est, ut disputarent, non postulari oportere, ut principia illa omnia inter se differant realiter, sufficere, si differant tanquam commune à minus communi. Vid. Hornej. n. 2. Sed responderi multa possunt. 1. Quid enim, si quis invertat argumentum: Spontaneum Aristoteli est principiatum. Electio est Spontaneum. Ergo. 2. Si cogatur in formam iste Syllogismus, nihil aliud evincet, quam quoddam Spontaneum esse principium actionis humanæ. Et omninò datur aliud Spontaneum, quod si maximè pro principio agnoscat, non in hominis, sed in animalis actionem influat. Sed nos quærebamus hic principia actionum humanarum, quæ talium, & principia ejusmodi, quibus universale signum præfigi posset. 3. Si Spontaneum est principium, quia in definitione Electionis stat vice generis, etiam *ὄρεξις appetitus* principium erit, quia in alterâ Electionis definitione, quæ c. 3. legitur, generis obrinet locum: id quod eò magis, quia definitio hæc altera accuratior est. Dices fortè: Idem esse in his definitionibus *ὁ ἐκείνου* & *τὴν ὄρεξιν*. Sit ita, sed *ὄρεξις* nomen clarius est. Cur ergo cum Aristoteles obscura dilucidis mutaverit, nos contra dilucida mutamus obscuris? 4. Qui cum curâ legent Aristotelem, videbunt, eum c. 2. spontaneum conside-

B

rare

rare ut aliquid homini cum brutis commune, & hoc est, quod c. seq. signatius *ὁπερ* vocavit: c. verò 1. ut aliquam actionis humanæ quæ talis, cum opposito invito differentiam: c. 2. est aliquid abstractum, c. 1. aliquid cum actione externâ concretum. Sit ergo principium, cum abstracte sumitur: sensu concreto aperte Aristoteli est principiatum. Videas tamen plerosque, cum de Spontaneo & Invito, ut principiatu, tribuit Aristoteles. 5. Repeto: Si Spontaneum est principium, quia genus est alterius principii (electionis:) quærat & genus Consultationis (vocat autem eam Aristoteles c. 3. *ἰνquiries* inquisitionem) & ex eo augeatur principiorum numerus. 6. Efficit illa ratio, ut cogamur præmonere, inter quædam principia non esse aliud interjectum discrimen, quàm communioris conceptus, & minus communis. Quânto melius illi, qui Spontaneo prætermissio ab illâ se cautiunculâ absolvunt?

23. Quos si sequimur, (videntur enim illorum minus impediatæ rationes) tria nobis supersunt principia: Consultatio, Electio, Voluntas. Quorum unum cum sit actus intellectus, reliqua duo voluntatis: patet, ea commodissimè ad duas rationalis animæ facultates revocari. Fecit hoc dudum communis Germaniæ Præceptor Philippus Melancthon, cuius in III. Ethic. Arist. hæc sunt verba p. m. 325. *In tertio libro de causis (virtutis) differit, videlicet de iudicio mentis, & de libertate voluntatis. Hi sunt fontes Virtutis verè divini. Et c. 3. p. 334. Desinit Aristoteles προαιρετικὸν esse spontè velle aut nolle honesta vel inhonestâ præcedente deliberatione. Est, hæc definitio observanda propter definitionem Virtutis supra traditam. Monstrat enim causas virtutis, scilicet mentem iudicantem & voluntatem.* His similia passim in Ethicis inculcat vir sapientissimus, cuius vestigiis si inheremus, quid simplicius, quid clarius dici potest, quàm humanarum seu moralium actionum duo esse principia proxima, & quæ rationalis animæ actus sint, quorum unum est actus intellectus, alterum actus voluntatis?

¶ 24. Veruntamen quia placuit Aristoteli, voluntatis actum ex parte objecti distingvere in eum, qui circa media, & eum, qui circa finem ipsum versaretur, quorum illum vocavit Electionem, hunc voluntatem (stricto sensu,) quanquam illi non propositum fuit principiorum instituire partitiones: dabimus tamen aliquid inveteratæ con-

consuetudini, nec inviti patiemur, hæc duo pro distinctis principiis haberi actionum. Id admonemus tantum, non omnem voluntatis (sicuti nec omnem intellectus) actum circa media, Electionem (aut Consultationem) esse, ut cum amplectimur id medium, quod quia solum est, consultationem non admittit.

§. 25. Jam si voluntatis actus ex parte objecti sic distinguimus, nulla ratio vetat, quin idem faciamus circa actus intellectus: Et verò manifestum est, consultationem esse mediorum. His ergo tribus, Consultationi, Electioni, Voluntati addendus fuerit quartus aliquis in intellectu actus circa finem, qui scilicet sic è regione respondeat voluntati, sicut, Electioni Consultatio. Is verò est *Conscientia* seu dictamen rationis circa discrimen honestorum & turpium, quæ in Ethicis finis rationem obtinent. Et ita prodibunt nobis quatuor actus interni, qui exteriorum actionum moralium sint principia: Circa finem in Intellectu *Conscientia*, in voluntate *Voluntas* (strictè sumpta); circa media in Intellectu *Consultatio*, in voluntate *Electio*.

§. 26. Ut ad eò si communi doctrinæ condescendere velimus, nihil aliud agendum sit nobis, quàm ut in locum *Spontanei* substituiamus *Conscientiam*. Et ab hæc sententiâ proximè abiit *Cl. Horneus*, qui in ipsâ *Spontanei* doctrinâ *Conscientiæ* naturam & discrimina accuratè persequitur, expressè testatus n. 3. p. 318. esse *Conscientiam principium actionum*. Sequitur eum *Cellarius* in Tabellis. Manifestus erumpit *Iterus* Synopf. Phil. Moral. lib. II. c. 3. §. 5. *Principium*, inquit, *actionis voluntaria est Scientia sive Conscientia, Voluntas, Consultatio, Electio*. Quam sententiâ, uti præ cæteris minus habet salebrarum, ita nostram nunc facere non dubitamus.

CAPUT IV. DE CONSCIENTIA.

§. 27. Nunc de singulis ordine pauca dicemus. Est autem *Conscientia actionum humanarum principium, quatenus est quasi præco quidam legis nature aut divinæ; i. e. homini proponit & suggerit, quid utriusq. illi consentaneum vel dissentaneum sit, aut in universum, quid fieri vel non fieri in vitâ debeat, ut inquis sapientissimè laudatus Horneus l. III. c. 4. n. 3.* Ex quo elucefcit, quo respectu *Conscientiam* hoc loco intelligamus, scilicet quatenus est de faciendis.

§. 28. Cæterum, cum *Conscientia* nihil aliud sit, quàm *Judicium*

ciam intellectus. illud autem propter triplex; rectum, probabile & erroneum, sequitur totuplicem etiam esse Conscientiam. Quandoquidem verò etiam dubitatio & intellectus iudicium ejus appellatur improprie, hinc similiter Conscientia alia dubia, alia scrupulosa Scholasticis esse dicitur. Atque sic quintuplicem eam constituint; *rectam*, videlicet, *erroneam*, *probabilem*, *dubiam* & *Scrupulosam*.

§. 29. Conscientia *recta* est, quæ id faciendum aut omittendum præcipit, quod faciendum aut omittendum omninò est. Et maximam vim habet simpliciter nos obligandi, ut iudicio ejus obtemperemus. Hinc quodcumque ipsa iusserit, obsequiosè, si tui arbitrii res sit, moren geras; sin minus, eò tendas, ne contra eam quid fiat. E. g. Conscientia recta mandat, pauperibus, ubi opus est, succurrere; quamobrem omninò hoc facere quivis, si de suis rebus disponat, tenetur. Quòd si verò alterius gerat negotium, cui præest, provideat tamen, ne illis noceatur aut præjudicetur.

§. 30. Conscientia *erronea* est, quæ id faciendum aut omittendum iudicat, quod faciendum vel omittendum erat neutiquam. Hujus ea est conditio, ut peccare possit, tam qui juxta eam agit, quam qui contrà, quod latius exponit Hornej. n. 5.

§. 31. Conscientia *probabilis* est, quæ faciendum vel omittendum iudicat, quod probabiliter cum jure consentire aut dissentire opinatur. Ea cum non fallitur, convenit cum rectâ, quia rectè iudicat: differt autem ab eâ, quia eâdem, quâ illa pollet, destituitur certitudine.

§. 32. Conscientia *dubia* vocatur, cum quis dubii pendet animi, quorsum se vertat, cuique contradictionis parti calculum adjiciat. Videndum propterea, an Conscientiâ dubiâ aliquid facere liceat? Negamus. Peccat enim, qui aliquid dubiâ Conscientiâ agit, eo ipso, quod periculo peccandi se exponit; imò & aliquo modo peccare vult, quatenus perinde ei est, sive benè, sive malè agat.

§. 33. Conscientia *scrupulosa* appellatur, cum statuitur quid licitum esse, ita tamen, ut scrupulus aliquis remanserit. Est autem scrupulus iste vel *rationabilis*, vel *irrationabilis*. Si *rationabilis*, rectè fecerit, qui ejus rationem habuerit. Si *irrationabilis*, quoad fieri potest, ex animo est extirpandus; Quod, quibus modis fieri possit, benè docet B. Bald. in *Caf. Conse. l. 7. c. 10.*

CAPUT

CAPUT V.
DE VOLUNTATE.

§. 34. Hæc de Conscientiâ. Progrediamur ad *voluntatem*.
Usurpatur vocabulum Voluntatis dupliciter: Nonnunquam *latè*; in quâ significatione dicitur de omni appetitione, & tribuitur non solum homini adulto, verum etiam bestiis & pueris. Itaque dicimus, ferâs in sylvis tendere, aves in aëre volare, quemadmodum *volunt*, pueris quæ velicere agere quod *volunt*; Secundo usurpatur *proprie* pro appetitu mentis, contradistincto non solum ab appetitu sensus, verum etiam à prælectione sibi summoperè conjuncta. In quâ significatione per se primò, & ratione propriâ est ipsius finis, non autem mediorum, & per hoc ipsum ab Electione separatur.

§. 35. Sequitur Definitio Voluntatis, quam ex Piccolomineo repetere placet. Sic autem ille Grad. II. c. 22. *Voluntas est appetitus mentis, tendens in finem humanarum operationum, à mente ut nobis bonum indicatum.*

§. 36. Quæritur hoc loco de objecto: *An Verum bonum sit Voluntatis objectum?* Non est negandum, quin anguis sub herbâ, scorpio sub lapide aliquando latitet. Quorsum hæc? ut intelligamus, non aliter voluntatem circa bonum specie Virtutis, quam mentem, circa verum specie Veritatis falli posse atque vacillare.

§. 37. Neque verò tantum reverâ bonum, ut Socratici, neque tantum apparens, ut Academici statuerunt, objectum voluntatis est. Non illud. Nam si tantum id, quod per se bonum est, esset objectum voluntatis; tùm illud, quod vult malus, non esset objectum voluntatis: Sed hoc falsum est; aut si subjiceretur voluntati, id etiam bonum esset, quod absurdum. Non hoc; Nam si tantum apparens bonum voluntati subjiceretur, nihil esset suapte naturâ objectum voluntatis, vel nihil à voluntate per se appeteretur. Aliâ enim apparens bonum verè & per se bonum esset.

§. 38. Concludo igitur; Ut intellectus est quasi rasa tabula, in quam recipi potest omnis naturæ forma: ita voluntas est quasi liquefacta Cera, in quam reprimi possunt omnia, quæ sunt aut apparent bona.

CAPUT VI.
DE CONSULTATIONE,

B 3

§. 39.

§. 39. A fine procedamus ad media. Ubi se primùm offert in intellectu *Consultatio*, seu ut alii vocant, *Deliberatio*. Quæ Græcè Aristoteli est *βουλευσις*.

§. 40. Sumitur autem *Deliberatio* aut communiter pro omni dispositione rerum futurarum, & sic Astrologi dicuntur in suis divinationibus & prælagiis consultare: aut propriè pro sagaci meditatione de rebus futuris in nostrâ potestate sitis, & sic hoc loco accipietur à nobis.

§. 41. Non malè definiuit eam Piccol. Grad. II. c. 22. *Consultatio est investigatio per rationem mediocum latentium, quæ ad nos pertinent, ac de nostrâ sunt facultate, ut potiora inveniamus pro consequendæ sint.*

§. 42. Prospiciendum nunc, quæ sub consultationem cadant, & quæ non. Exulant ab hac omnia, ad quæ vel consequenda, vel immutanda vis humana nihil conferre potest. Itaque nemo, qui quidem sanus sit, consultat (I) *de rebus præteritis*, quia factum infectum fieri nequit; & Cicero dicit de finibus: Quod semel amissum, coërceri reprimique non potest. (II) *de naturalibus*, sive necessaria sint illa, sive contingentia, sed nostræ potestati exempta. Sunt enim quædam naturalia, quæ semper eodem modo moventur, quælibet sunt Conversiones solis, & ortus stellarum: quædam etiam sunt naturalia diversa, quæ quidem aliàs aliter eveniunt, ut siccitates & imbres. (III) *de Fortuitis*, cujusmodi est thesauri inventio.

§. 43. *Deliberatur autem de rebus humanis*, non tamen quibuscumque: Nam quis Romani Imperii Princeps deliberationem instituit, quomodo Turcicum regnum administrare velit? Sed de iis tantum, quæ in nostrâ deliberantium sunt potestate, quæque nobis agenda sunt; & hoc modo de iis, quæ ad nos pertinent, non de iis, quæ pertinent ad alios. Dubitat tamen Piccolom. l. 2. c. 23. in hunc modum: *Dicitur esse Consultationem esse de illis tantum, quæ ad nos pertinent, & à nobis fieri debent, cum tamen sit consilia, Consiliarios Principum consultare & deliberare de atinentibus ad Principes, Patres de atinentibus ad filios, ac ita de cæteris*; Sed rectè respondet: *Consultationem quidem esse de iis, quæ ad nos pertinent; at per nos intelligere nos debere non solum nos ipsos sed etiam omnes, qui ad nos pertinent; nobis, sunt juncti, ac cura nostræ, nostræque diligentia commisi, ut filii, amici, domini, & alii hujusmodi.*

§. 44.

¶ 44. Etiam hoc addendum est, deliberari non nisi de
iis medijs, quæ aliquid habent varietatis, aut habere nobis videntur.
In uno enim solo, ut locum non habet electio, ita nec consultatio.

CAPUT VII. DE ELECTIONE.

¶ 45. Exposuimus, quid sit Consultatio, pergamus ad
Electiorem. Dicitur autem Electio, alijs Præelectio, ab eligendo,
quia ex pluribus, quod nobis videtur esse bonum, eligimus.

¶ 46. Arist. 1. III. c. 3. circa finem dicit, esse *appetitionem
premeditatam eorum, quæ in nostrâ sunt potestate*. Ex quibus Aristotelis
verbis patet, dum illam vocat *ἔρεξιν* seu appetitionem,
quod sit actus non intellectus, sed voluntatis, quò medium, per
quod nos finem consequi posse, intellectus iudicavit, appetimus.
Non autem est appetitio rationis expertis, quia *βουλευτικὴ ἔρεξις*
deliberativa appetitio. Unde Arist. VI. Eth. c. 2. ait: *Electio
vel intellectus est appetitivus, vel appetitus intellectivus*.

¶ 47. Pertinet ergò Electio propriè dicta ad *animam non
sentientem sed rationalem*. Equidem putes & brutum animal,
cum pascitur, ex multis herbis pro lubitu, & prout hæc aut illa
magis arriserit, hanc præ illâ decerpere. Verum non ex animi
quâdam Electione, vocabulo propriè sumpto, sed naturæ ductu
id prorsus fieri assolet. Homo è contrario ita eligit, ut rerum
collationem instituat, & postea selectetur, quod maxime probaverit
appetitus.

¶ 48. Qui verò dicunt, Electionem esse *ἡθρομίαν*, *Cupiditatem*,
aut *θυμὸν*, *Iram*, aut *βίλησιν* *Voluntatem*, aut *δόξαν* *Opinionem*
aliquam, rectè dicere non videntur; sunt verba ipsius Philosophi c. 2.

¶ 49. Præelectio non est *ἡθρομία*. Nam (α) Electio
non est hominibus communis cum iis, quæ sunt rationis experta,
ut sunt Cupiditas & ira. (β) fieri potest, ut *πρωταίεσις* & *ἡθρομία*
non incidant in unam eandemque actionem. Ut: incontinens
agit quidem concupiscens, sed non præeligens. (γ) Cupiditas
non adverteatur Cupiditati, sicut Electio facit. (δ) Cupiditas
est jucunda & molesta; Electio verò ex propriissimâ ratione
verfa-

versatur potius in utili atque inutili, tanquam in campo proprio.

§. 50. Porro quod Electio non sit *Θυμὸς Ἰρα*, ex præcedentibus quoque patet. Quibus hoc addamus insuper, longè minori probabilitate dici, electionem esse iram, quam cupiditatem. Quæ enim ab irato sunt, longè minus sunt cogitatio, quam quæ à cupido.

§. 51. Electionem non esse *Ἐξέλιξι* Philosophus hinc confirmat rationibus. (α) Quia Electio non est *ἀδυναμία* ut Voluntas. Voluntas enim non solum tendit ad ea, quæ in nostrâ sunt facultate, verum etiam ad ea, quæ sunt supra vires nostras, imò etiam ad illa, quæ fieri nequeunt; Vellemus enim esse Principes, esse immortales, volare, & ea facere, quæ à nobis fieri nequeunt. Præelectio autem solum est eorum, quæ in nostrâ sunt facultate. Piccol. l. II. c. 22. (β) Voluntas quoque se extendit ad ea, quæ volens nullo modo per se agere potest. Electio verò tantum eorum est, ut jam diximus, quæ in nostrâ sunt potestate. (γ) Voluntas est ultimorum seu finium v. g. sanitatis: Electio verò eorum, quibus finem assequimur v. g. Medicinæ.

§. 52. Quod Electio non sit *opinio*, hinc probatur (α) quia Electio non versatur circa omnia, ut opinio. (β) Electio non distinguitur vero & falso, ut opinio, sed malo & bono. (γ) Electio jubet bonum prosequi & malum vitare. Opinio autem tantum considerat, quid sit, aut cui conducatur? Et hæc paucula juxta ductum Aristotelis etiam de Electione sufficiant.

Tantum.

DD A 6358

ULB Halle 3
002 920 387

Sb.

Reho ✓

1077

5 ♦ 11 A

